

ÚJ EMLÉKTÁBLA EGY RÉGI HÁZON

Egyre fogynak a régi Pest öreg házai. A ma álló belvárosi épületek között már alig akad olyan, amely átvészelt az 1838-as pesti nagy árvizet. Ezek között van egy, amelynek minden téglájából, kövéből a történelem szól. Az a ház ez, amely megadta a jogcímet, hogy Szent Péter egykori utcájából, a hajdani híres Hatvani utcából Kossuth Lajos utcája lehessen — az **egykori Horváth-ház, a Kossuth Lajos utca 3.**

Valaha, a XVIII. században, „Arany Tsillag” fogadó volt. Kazinczy, amikor 1828 tavaszán, majd másfél évtized múltán, újból Pestre jött, visszaemlékezve a hajdani Arany Tsillagra, hol az öreg Ráday Gedeont látogatta meg, a Hatvani utca változásai közt azt fejezi föl elsőnek, hogy a házat, az újonnan nyílt Szép utca lehetőségét kihasználva, Pollack Mihály hogy bővítette és építette ki: „A Horváth-ház gyönyörű egyszerűséget mutat; két udvarra, négy ablakkal, három emeletre. Frontonai, oszlopai nincsenek. Balkonját pompás karkövek tartják.”

Az 1816-ban elkészült Pollack-féle új házban, a »Numero 499«-ben, Kultsár István, a **Haza és Külföldi Tudósítások** szerkesztője, a szerkesztőség mellett lakást is fogadott magának. Itt tartotta híres irodalmi ebédeit, általában megfordult Kazinczy Ferenc, Berzsenyi Dániel, Virág Benedek, Vitkovits Mihály, Szemere Pál, Fáy András és még annyian mások, akik valaha előbbre vitték a magyar literatúrát.

Kultsár István itt is hunyt el 1828. március 30-án. Kultsárné 1840-ig folytatta az egyre csökkenő jelentőségű lap kiadását. Persze, azok a szép idők elmúltak, amikor az el-

ső emeleti szerkesztőségben Kőlcsey Ferenc dolgozott és gyakran nyitott be oda Kisfaludy Károly, de Pesten jártában maga Kazinczy is.

A régi nyomdásznemzetéből származó és 1824 óta Pesten működő Landerer Lajos könyvnyomató a Hatvani utca és a Szép utca szögletére az 1838-as árvíz után költözött, műhelyét a kaputól keletre nyíló helyiségekben és a ház Szép utcai földszintjén rendezte be. Ez már korábban is egyik legkorszerűbb nyomdája volt Pestnek. Landerer 1840-ben társult Heckenast Gusztáv könyvkereskedővel és könyvkiadóval. Felkerült a Hatvani utcai bejárat fölé a büszke cégér: **LANDERER ÉS HECKENAST**. Közös akarattal — elsőnek Magyarországon — hírlapnyomó gyorsajtót szereztek be Angliából, és a börtönéből 1840. május 10-én szabadult Kossuth Lajost szemelték ki megindító lapjuk szerkesztésére. Az ifjú házaspár elvállalta, és az első emeleti irodák mellett berendezett szerkesztőség szomszédságában, a nyomda dűbörgő-csattogó gépei fölött vett ki lakást.

Amikor 1841. január 2-án megindult a Kossuth vezércikkeivel megjelenő ellenzéki törekvésű **Pesti Hírlap**, nemcsak Kossuthék voltak nevezetes lakói a háznak. Akkor már ott lakott Bajza József, és szerkesztette Toldyval, Vörösmartyval az **Athaeneumot**. Az 1838-as árvíz után az agglagény Vörösmarty is a házba költözött, esztendőig a Bajzacsalád viselt rá gondot. Vörösmarty itt ismerte meg 1841 nyarán Bajzáné testvérhúgát, későbbi feleségét, a 16 éves gyermeklány Csajághy Laurát.

E ház falai közt született meg a magyar szerelmi köl-

tészet egyik gyöngyszeme, a **Merengőhöz**. 1843-ban Bajzaéknál jegyezte el Laurát és — Fáy András tanúsága szerint — ott volt 1843. május 9-én a szerény esküvői lakoma is.

Ebben a házban született meg, Garay János otthonában, 1843-ban, **Az obsitos**, Hány János örök figurája. Itt teljesedett ki Kossuth családi boldogsága. Itt született 1841-ben Ferenc fia, 1844-ben pedig Lajos Tódor. Mire a kis Lajos Tódor megszületett, lenn a nyomda gyorsajtói már 5—6000 példányban ontották a **Pesti Hírlapot**.

A könyvkiadó hivatali szobái sem voltak kevéssé látogatottabbak a szerkesztőségiekénél, hiszen Heckenasték voltak a kiadói többek között Jósika Miklósnak, Kisfaludy Sándornak. Ők nyomtatták ki a 17 esztendő Madách Imre első verseskötetét, a **Lantvirágokat** is.

Ilyen előzmények után érte meg a Horváth-ház 1848. március 15-ét, ami akkor éppen úgy szerdai nap volt, mint az idén.

Március idusának reggeli eseményei közismertek. Landerer már előzetesen figyelmeztette nyomdászait, hogy másnap, akárha zavargás is lenne, időben álljanak munkába. Sőt, a szokásosnál nagyobb mennyiségű papirost tételt az áztatóba, ami arra mutatott, mintha sejtett volna valamit; mintha készült volna valamire.

Mikor Landerer másnap megtudta, hogy miről is van szó, talán csak a forma kedvéért tiltakozott, de a hagyomány szerint maga sügta oda Irinyinek, hogy foglaljanak le egy gépet, nyomtassák ki a **Tizenkét pontot** és a **Nemzeti dalt**.

Jegyezzük ide azoknak a nevét, akikről olyan ritkán esik szó, a lelkes nyomdászoktól, akik **Träger** Endre művésztővel az éler, kiszedték a

szöveget, a szedést gépbe helyezték, festékezték és a papirost adagolták: **Malatin** Antal, **Demand** András, **Prohászka** József és **Golditz** Vilmos. Amikor a nyomtatás elkezdődött, a gépet Irinyi indította el és utána Petőfi, majd Jókai forgatott rajta egyet. A szomszédos franciskánus templomban megkonduít a déli harangszó, amikor Jókai megjelenik az ajtóban az első nyomtatott ívekkel, a szabad sajtó első termékeivel.

Ezért javasolja másnap Petőfi, hogy a Horváth-házat a Landerer és Heckenast nyomdájában lejártszódott és történelmet alakító esemény emlékére Szabadsajtó-udvarnak, a Hatvani utcát meg Szabadsajtó utcának nevezzék el.

Rövid ideig a ház emeletén, a kapu fölötti erkélyes traktusban működött a Kaszinó, így azután kevéssel a márciusi események után a szemtanú még egy érdekes képet villant fel a ház történetéből: Az „önkénteseket”, az újonnan szervezett nemzetőröket, „vezetőjük egy katonaviselt ember... egyformán dobbanó lépésre fogta...”, hogy az első felelős magyar kormány előtt szép rendjén vonuljanak el, nehogy szegényt valljanak... A Hatvani-utczá-

ba csavarodva sűrűbb tagokba sorakoztak éljenezve és éljeneztetve kemény félballal robogtak el a Horváth-féle ház előtt, melynek kapujában állva tartottak szemlét a csapat fölött a miniszterek: élükön daltás férfinépszerűségük teljében Batthyány Lajos. Tar koponyáját a bal keze tenyerével fődözte, hogy a kapun besurranó metsző huzat ellen megvédjé. Szabad jobbkezevel a kucsmáját rázogatta az eléptető legénység felé. (Magyar diszruhában volt). Mögötte Deák F., Klauzál G., Eötvös J., — szóval: mind a többi, egyszerű atillában”.

Tyroler József, a kor kiváló rézmetsző művésze, kapta Kossuthtól a megbízást, hogy megtervezze az új bankjegyeket. A tervek alapján azután a színes nyomás egyetlen hazai szakembere Landerer Lajos irányításával a Szabadsajtó-udvarban készítette el a hozzávaló nyomó-dűccokat.

Ma már nagy múltjához rézmetsző művésze, kapta Kossuthtól a megbízást, hogy megtervezze az új bankjegyeket. A tervek alapján azután a színes nyomás egyetlen hazai szakembere Landerer Lajos irányításával a Szabadsajtó-udvarban készítette el a hozzávaló nyomó-dűccokat.

SZABADSAJTÓ UDVAR,

ÍGY NEVEZTE EL EZT A HÁZAT PETŐFI AZ 1848. MÁRCIUS 15-ÉN BENNE LEJÁTSZÓDÓ TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK EMLÉKÉRE. ITT MŰKÖDÖTT 1840-TŐL LANDERER ÉS HECKENAST NYOMDA- ÉS KIADÓVÁLLALATA. ITT ADTÁK KI KOSSUTH PESTI HIRLAPJÁT, MAJD AZ ÉLETKEPEKET: PETŐFI, JÓKAI ÉS A FORRADALMI IFJUSÁG FOLYÓIRATÁT.

1848. MÁRCIUS 15-ÉN

A MAGYAR IFJUSÁG VEZETŐI: PETŐFI, JÓKAI, VASVARI, IRINYI ÉS MÁSOK LEFOGLALTÁK A NYOMDÁT, KINYOMTATTÁK A TIZENKÉT PONTOT ÉS A NEMZETI DALT. KÉSŐBB ITT KÉSZÍTETTEK ELŐ A KOSSUTH-BANKÓK NYOMÓDÚCAIT. AZ 1854-IG ITT MŰKÖDÖTT NYOMDA HELYÉN NYÍLT MEG A KAMMON-KÁVEHAZ, A FIATAL MAGYAR IRÓK, KÖLTŐK ÉS MŰVÉSZEK TALÁLKOZÓHELYE.

EGYKOR E HÁZBAN LAKOTT ARANY JÁNOS, BAJZA JÓZSEF, GARAY JÁNOS, KOSSUTH LAJOS, KULTSÁR ISTVÁN ÉS VÖRÖSMARTY MIHÁLY IS.

Móra Gábor